

Ο ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ ΤΟΥ ΑΡΡΑΒΩΝΟΣ *

Τὸ ἔθιμον τοῦ ἀνταλλάσσειν δακτύλιον πρὸς ἐπισφράγισίν τινων συναλλαγῶν, κυριώτατα δὲ τῆς εἰς γάμον ἐνώσεως, εἶναι κοινότατον ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ καὶ ἐν γένει παρὰ τοῖς πλείστοις λαοῖς τῆς γῆς· εἶναι δὲ τοσούτῃ διαδεδομένον, διότι ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκείνων συμβόλων, ἅτινα διετηρήθησαν ἀναλλοίωτα μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων. Τοιαῦτα σύμβολα εὐρίσκομεν ἐν χρήσει ἰδίως κατὰ τὰς σπουδαιότατας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου περιστάσεις, τὸν γάμον κατ' ἐξοχὴν καὶ τὸν θάνατον, καίτοι ἢ σημασία αὐτῶν ἕνεκα τοῦ χρόνου ἐλησμονήθη τέλεον ὑπὸ τῶν μετ' εὐλαθείας ἐμμενόντων εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν.

Κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν, ἐν τοῖς γραπτοῖς καὶ τοῖς ἀγράφοις νόμοις αὐτῶν οἱ σύμβολα κατέχουσιν ἐξέχουσιν θέσιν. Ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην εἰκονικῆς τινος πράξεως ἢ παραστάσεως πρὸς ἐνδείξιν τῆς ἐροῦμένης τῆς συναλλαγῆς καὶ τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς πιστὴν αὐτῆς τήρησιν, καὶ οἱ ἀτελεῖς νόμοι ἀδυνατοῦσι νὰ παράσχωσι τὰς ἀπαιτούμενας ἐγγυήσεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἀμοιβαίων ὑποχρεώσεων. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἐν τοῖς ἠρωϊκοῖς χρόνοις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μεγίστη ἀποδίδεται ἀξία εἰς τὰ σύμβολα, ἐν ᾧ τοῦναντίον συμβαίνει καθ' ἣν ἐποχὴν ἤκμαζεν ἐν Ἑλλάδι ὁ πολιτισμός. Οἱ νόμοι τῶν βορείων λαῶν, ἰδίως τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Σκανδιναυῶν, κατὰ τὸν μεσαῖωνα, βρῖθουσι συμβόλων, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ νόμοι πολλῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Ἡ δὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐξαλείψῃ ταῦτα ἠναγκάσθη νὰ τὰ υἱοθετήσῃ, οὕτως εἰπεῖν, περιλαβοῦσα αὐτὰ ἐν τοῖς θρησκευτικῶν τύποις· ἕνεκα τούτου αἱ ἀκολουθίαι τοῦ γάμου, τοῦ βαπτίσματος, αἱ νεκρώσιμοι εἶναι μεστὰι τοιούτων ἀρχαίων ἐθνικῶν συμβόλων, ἐν οἷς συγκαταλεχτέος καὶ ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβῶνος.

Παρὰ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσιν Ἑλλησιν οἱ γάμοι ἐτελοῦντο ἐπὶ μακρὸν ἀπαραλλάκτως, ὡς παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς, ὡς τοὺς ἐκάλουν τότε, προγόνους αὐτῶν, ἐν ἀρχῇ δὲ τῆς πέμπτῃς μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος κατεξανίσταται κατὰ τῶν λειψάνων ταύτων τοῦ ἀρχαίου

*) Ἐδημοσιεύθη ἐν Ἐστίᾳ 1877 τ. Α' σ. 541-2. Λεπτομερέστερος καὶ ἀκριβέστερος λόγος περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος γίνεται ἐν τῇ πραγματείᾳ «Γαμήλια σύμβολα» ἐν Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου 1906 σ. 120-7.

θρησκευματος και θριμύς επιπίπτει κατά των έμμενόντων εις ταυτα τὸ ἀντιχριστιανικὸν αὐτῶν καταδεικνύων. Ἄλλ' ἡ ἀποκήρυξις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἴσχυσε νὰ καταργήσῃ συνηθείας ἀρχαιοτάτας καὶ βαθέως ἐρριζωμέναις ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία συμπεριέλαβεν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ γάμου ἢ μᾶλλον ὡς βᾶσιν ταύτης ἐθεώρησε τοὺς δακτυλίους τοῦ ἀρραβῶνος, τοὺς στεφάνους, τὰς ὀρχηστικὰς κινήσεις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια σύμβολα. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἱεροτελεστία ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον τοῦ γάμου στοιχεῖον περὶ τὸ 893 διὰ τῆς 89 νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος⁽¹⁾. ἄλλ' ἡ μέχρις ἡμῶν περιωθεῖσα καὶ τελευτημένη νῦν ἀκολουθία, ἣτις εὐρηται ἐν ἅπασιν τοῖς *Εὐχολογίοις* καὶ τοῖς *Ἀγιασματαρίοις*, φαίνεται συνταχθεῖσα μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὡς ἐκ τῆς γλώσσης αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν.

Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ ταύτῃ ἀναφέρονται ἐν τινι εὐχῇ παραδείγματα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη ἀπορρέει ἐκ τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων. «Σὺ γάρ, Κύριε, ὑπέδειξας διδοσθαι τὸν ἀρραβῶνα καὶ στηρίζεσθαι ἐν παντί. Διὰ δακτυλίδιου ἐδόθη ἐξουσία τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ· διὰ δακτυλίδιου ἐδοξάσθη Ἀννίηλ ἐν χώρᾳ Βαβυλῶνος· διὰ δακτυλίδιου ἐφανερώθη ἡ ἀλήθεια τῆς Βίβλου· διὰ δακτυλίδιου ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων γέγονεν εἰς τὸ σῶν αὐτοῦ. Δότε γάρ μοι δακτυλίδιον ἐπὶ τὴν δεξιάν αὐτοῦ καὶ ἴσταντες τὸν μόρον τῆς σκευῆς φαγόντες εὐφρανθῶμεν.» Προφανῶς ὁμοίως ἐκλήθη ἀκρίτως ἐκ τοῦ ρωμαϊκοῦ ἔθιμου. Οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες κατ' ἐξοχίαν ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς συναλλαγαῖς αὐτῶν ἀντήλλασον δακτυλίους, διετήρησαν κατ' ἐξοχίαν ἐν τῷ ἀρραβῶνι τὸ ἔθος τοῦτο (*annulus pronubus*).

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβῶνος εἶναι ἔθιμον κοινὸν εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λαοὺς. Παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς καλεῖται σύμβολον καὶ ἡ φράσις ἐπέρασε δακτυλίδι, ὡς παρ' ἡμῖν ἢ ὅμοια ἐβαλε δακτυλίδι, εἶναι ταυτόσημος τῷ ἐνυμφεύθῃ. Συνήθως ὁ δακτύλιος τίθεται εἰς τὸν παράμεσον, διότι οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες ἠγνόουν τὸν φυσικὸν νόμον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἐνόμιζον ὅτι μία φλέψ τοῦ δακτύλου τούτου συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς καρδίας. Ἐνεκκ τούτου οἱ Πέρσαι καλοῦσι τὸν παράμεσον δακτύλιον, ἐν ᾧ τοῦναντίον παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς καὶ ἄλλοις Μωαμεθανοῖς ὁ δακτύλιος τίθεται κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν μικρὸν ἢ ὀπίτην δακτύλον.

Ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ παγκοσμίου τούτου συμβόλου ἔγκειται ἐν τῇ ἐξέχ τῶν πρώτων ἀνθρώπων, καθ' ἣν ἡ σύζυγος ἐθεωρεῖτο δούλη τοῦ

1) Περὶ τοῦ χρόνου, εἴς οὗ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ καὶ ἱερατικὴ εὐλογίᾳ ἐκανονίσθησαν ὡς στοιχεῖα ἀπαραίτητα πρὸς σύναψιν ἐγκύρου γάμου, διαλαμβάνομεν ἀκριδέστερον ἐν Ἐπιστημον. Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου 1906 σ. 114—120.

άνδρος. Ὁ δακτύλιος ἦτο σύμβολον δουλείας· παρίστησιν ἓνα τῶν κρίκων τῆς ἀλύσεως, ἣν φέρει ὁ δοῦλος. Κατά τινα ἀρχαίον μῦθον, ὃν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ὁ Προμηθεὺς ἀπαλλαγείς τῶν αἰωνίων δεσμῶν ἐν τῇ Καυκάσῳ ὑπὸ τοῦ Διὸς ὑπεχρεώθη ὑπὸ τούτου νὰ φέρῃ ἕσαι δακτύλιον πρὸς ἀνάμνησιν τῆς τιμωρίας του. Ἐν Ἀνατολή, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Reinaud ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ περιγραφῇ τῶν ἀσιατικῶν μνημείων τοῦ μουσείου τοῦ δουκὸς Βλακάς, δακτύλιος ἀντι ἐνωτίου εἰς τὸ οὖς θεωρεῖται σύμβολον δουλείας, αἱ δὲ φράσεις «ἔχει τρυπημένον τὸ αὐτί» ἢ «ἔχει δακτυλίδι εἰς τὸ αὐτί» σημαίνουσι τὸν δοῦλον.

Τὴν δουλικὴν θέσιν τῆς γυναικὸς ἀπέναντι τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσι καὶ πολλὰ ἄλλα ἀρχαῖα σύμβολα ἐν τῇ τελετῇ τοῦ γάμου, ὧν τινὰ διετήρησε καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς λαός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ